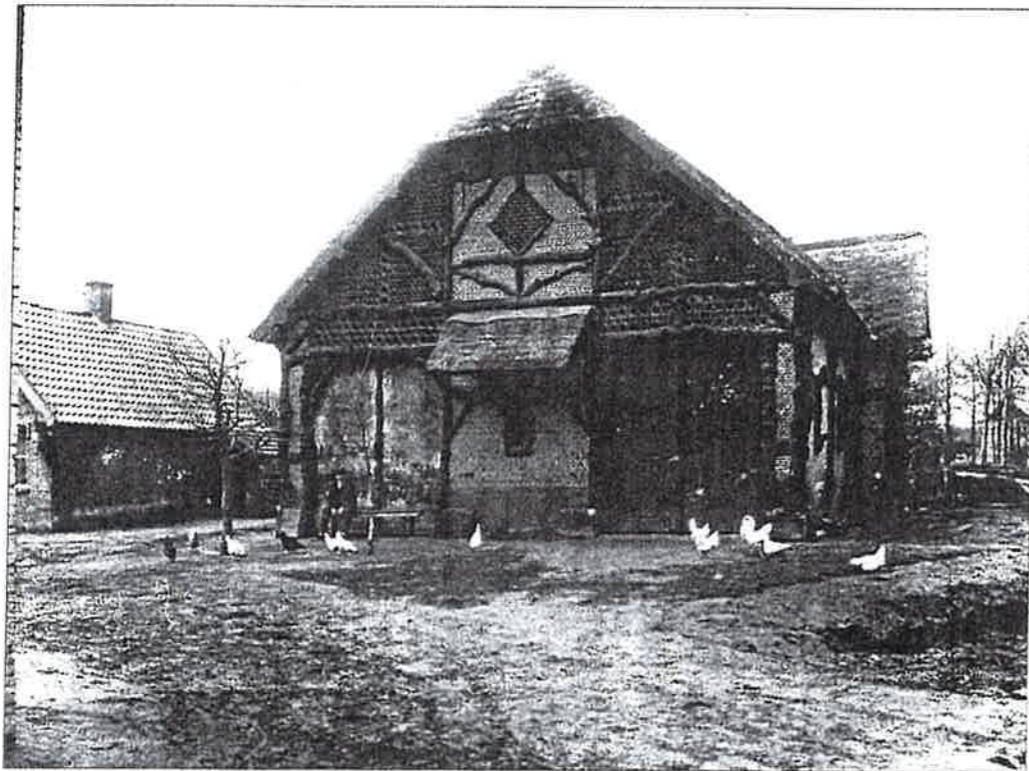

Bouwhistorische waarneming nr. 30
Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek

**Schuur aan de
Plantage Centrum 4
te Wouwse Plantage (N.-Br.)**

Arnhem, november 1997

Bouwhistorische waarneming van de schuur bij de boerderij op het adres
Plantage-centrum 4 te Wouwse Plantage (N.-Br.)
Kadastrale gemeente Wouw
Kadastraal sectie H nr. 659
Eigenaar: N.V. Wouwse Plantage

Door H. Hundertmark, red. J.M.M. Nuijten
Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek
Arnhem 1997

Foto voorblad: De schuur nog in vol ornaat, ca. 1900 (fotocollectie gem. Wouw)

Deze waarneming is vervaardigd door:
Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek
Schelmseweg 89
6816 SJ Arnhem
tel. (026) 3576222

Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door
middel van druk, fotokopie, microfilm, op beeldscherm of op welke andere wijze
dan ook, zonder voorgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, de Stichting
Historisch Boerderij-Onderzoek.

Het gebouw bevindt zich nu in een zeer ruïneuze toestand, de topgevels van de beide kopgevels, de kap en de rechter zijgevel zijn grotendeels ingestort.

Constructie

De bezochte schuur behoort tot qua opzet en type min of meer tot de Vlaamse Schuurgroep. De Vlaamse Schuurgroep in West-Brabant (onderdeel van de hallehuisgroep) kenmerkt zich door een driebeukige opzet, met een hoge middenbeuk en aan weerszijden lage zijbeuken. In één van deze zijbeuken bevindt zich de zijlangsdeel (= de deel of dorsvloer), die via dubbele inrijdeuren in de kopgevels toegankelijk is. De constructie bestaat uit dekbakgebinten met een overstek waaronder zich deze zijlangsdeel bevindt.

De onderzochte schuur is echter slechts tweebeukig, met de zijlangsdeel in de smallere beuk. De draagconstructie wordt gevormd door vijf gebinten, grotendeels van hergebruikt eikehout. Een gebint is een soort portaal dat wordt gevormd door twee stijlen en een horizontale balk. De gebinten hebben gehakte telmerken en zijn opeenvolgend vanaf de voorgevel genummerd: I, II, III, IIII en V. Gebint V is een onderdeel van de achtergevel-constructie. Telmerken werden bij de bouw aangebracht op de timmermanswerkplaats op alle gebintonderdelen. Na transport van alle losse onderdelen naar de bouwplaats kon alles weer precies in elkaar worden gepast en op de juiste plek worden geplaatst. Vaak werd hierbij ook een onderscheid tussen de linker- en de rechterzijde van een gebint gemaakt. De gebinten I en II zijn ankerbalkgebinten. De balk steekt via een versmalde pen door de stijlen heen, bevestigd met één houten toognagel. Door de uitstekende pen is een wig aangebracht, om afschuiving te voorkomen. De stijfheid in de dwarsrichting wordt verkregen door korbelen (schuine schoren), die met een versmalde pen in de stijl en de ankerbalk steken, en daar bevestigd zijn met één toognagel. Vermoedelijk zijn de koppen van de stijlen afgezaagd bij de bouw van deze schuur, waardoor de ankerbalken nu heel hoog tussen de stijlen liggen. De gebinten III, IIII en V zijn dekbalkgebinten. Bij een dekbalkgebint ligt de balk op de stijlen, die met een versmalde pen in de balk steken, bevestigd met één toognagel. Ook bij dit gebinttype wordt de stijfheid verkregen door korbelen. De koppeling en de stabiliteit in de langsrichting wordt gevormd door gebintplaten met windschoren. De gebintplaat aan de linkerzijde (gezien vanaf de voorgevel) rust op de koppen van de gebintstijlen. Aan de rechterzijde bevindt zich geen gebintplaat, hier zijn op een lager niveau, tussen de stijlen, koppelbalken aangebracht. Deze koppelbalken zijn met een gesloten pen- en gatverbinding in de stijlen gepend en bevestigd met twee toognagels. De stijfheid in de langsrichting wordt verkregen door windschoren die onder in de stijlen en boven in de koppelbalken zijn gepend en bevestigd met toognagels. Ook op deze koppelbalken en de windschoren bevinden zich telmerken, aan de buitenzijde van de constructie.

De balken van de zijlangsdeel zijn opgelegd op de gemetselde rechterzijgevel en aan de linkerzijde op de anker- en dekbalken van de gebinten. Ter plaatse van de oplegging van de balken op de rechterzijgevel is het metselwerk verzwakt met penanten. De stijfheid wordt verkregen door korbeels die in de balken en de stijlen zijn gepend en bevestigd zijn met toognagels. Te oordelen aan de pengaten in een

Inleiding

De schuur op het adres Plantage Centrum 4 is een Rijksmonument. Helaas is zij echter sterk in verval geraakt, waarbij ondermeer het dak geheel is ingestort en de rechterzijgevel en beide topgevels zijn omgevallen.

Volgens de gemeente Roosendaal is het vrijwel onvermijdelijk dat deze schuur zal worden gesloopt. Aangezien er echter nooit enige documentatie is vervaardigd over dit pand besloot de gemeente om nog te trachten zoveel mogelijk vast te leggen van wat nog resteert. Helaas was een uitgebreide opmeting onmogelijk, gedeeltelijk omdat er al teveel verdwenen was, gedeeltelijk vanwege de niet onaanzienlijke risico's bij het betreden van enkele gedeelten van het pand.

Dit in overweging nemend heeft de gemeente besloten tot een bouwhistorische waarneming, in combinatie met een kadastraal onderzoekje. Op deze manier kon er toch ondanks de beperkende factoren nog vrij veel van de plattegrond en de constructie van de schuur worden opgetekend en omschreven. Eén en ander is vastgelegd in het onderliggende rapportje.

Kadastraal onderzoek

Uit de kadastrale gegevens kon vrij nauwkeurig de bouwdatum van de schuur worden achterhaald. Op een kadastrale hulpkaart gemaakt in 1848 is namelijk de schuur nog niet opgetekend. Hier is alleen de langgevelboerderij zichtbaar (kad.nr. H 318), die nu ook nog op het terrein staat. Op een hulpkaart en bijbehorend veldwerk uit dienstjaar 1882 (is werkelijk jaar 1881) is te zien dat de onderzochte schuur is gebouwd (kad. nr. H 659), gelijktijdig met twee kleinere gebouwen achter de schuur. De schuur had in die tijd exact dezelfde maten als nu. Hieruit kunnen we concluderen dat de schuur vermoedelijk kort vóór 1881 is gebouwd, aangezien er vrijwel altijd direct na een nieuwbouw, sloop of verbouwing een kadastrale hermeting volgde. Tevens is de schuur na de bouwtijd niet meer in de plattegrond gewijzigd, op een bijgebouwtje aan de achtergevel na.

Situering

Het in de 16de eeuw planmatig aangelegde landgoed, Wouwse Plantage, kwam in het begin van de 19de eeuw in het bezit van baron C.P. de Caters. Onder leiding van de nieuwe eigenaar(s) werd het landgoed gewijzigd en ontstonden er nieuwe gebouwen. De huidige structuur van het landgoed, dienstwoningen, bedrijfsgebouwen en pachtboerderijen, dateren mede daardoor grotendeels uit het midden van de 19de eeuw en vormen een samenhangend geheel met het kasteelachtige buitenhuis.

De langgevelboerderij, Plantage-centrum 4, heeft twee bijgebouwen waarvan de grote schuur is bezocht voor een bouwhistorische waarneming. De onderzochte schuur is gesitueerd rechts achter de boerderij. Blijkens het kadastrale onderzoek is de schuur vermoedelijk vlak vóór 1881 gebouwd. De kopgevel is georiënteerd op het kasteel-achtige buitenhuis. Deze was vóór het instorten zeer fraai, in Chalet-stijl uitgevoerd. In deze waarneming wordt dit de voorgevel genoemd, linker- en rechterzijde van de schuur zijn gezien vanaf deze voorgevel.

balk bevonden zich oorspronkelijk tegen de penanten van deze rechterzijgevel 'muur'stijlen met korbelen (zie dwarsdoorsnede tekening van gebint II).

De kapconstructie is volledig ingestort zodat een beschrijving van de constructie niet meer mogelijk is.

Zoals gezegd heeft een echte Vlaamse schuur een constructie met dekbalkgebinten met een overstek aan één zijde. De onderzochte schuur heeft zowel anker- als dekbalkgebinten. Het overstek boven de deel ontbreekt, hier is een aparte constructie aangebracht om de deel te overspannen. In die zin is hier geen sprake van een echte Vlaamse schuur, maar van een modernere variant hiervan, tweebeukig, met hoge zijgevels en een afwijkende constructie.

Interieur en gebruik

Zoals gezegd heeft de schuur een indeling in een hoofdbeuk en een smallere zijbeuk oftewel zijlansdeel. In de lengte richting wordt de indeling van de hoofdbeuk bepaald door de gebinten die in totaal vijf gebintvakken vormen. In het eerste gebintvak, gezien vanaf de voorgevel, bevindt zich een moderne veevoersilo. In het tweede, derde en vijfde gebintvak bevinden zich moderne stallingsplaatsen, afwisselend met houten ruiven, stalen stallingsrekken en gemetselde voederbakken. Het tweede en derde gebintvak hebben gierkelders, afgedekt met betonnen 'roosters'. Het vierde en vijfde gebintvak hebben een bakstenen vloer. Aan weerszijden van de gebintstijlen zijn stijlen met liggers geplaatst waarop slieten rusten van onbewerkt rond dennenhout. De slieten zoldering werd gebruikt voor hooiopslag.

Dit is een nogal ongebruikelijke constructie, normaliter ligt de zoldering op de gebintbalken. Dat zal hier te hoog zijn geweest, en daarom onhandig. Het is duidelijk dat men hier gebruik kon maken van de gebintconstructie van een andere schuur, die men op deze manier aanpaste aan de eigen behoefte.

Voor het plaatsen van de veevoersilo werd de slieten zoldering in het eerste gebintvak verwijderd. Tussen de hoofd- en zijbeuk bevindt zich een houten afscheiding met doorgangen. De zijlansdeel heeft een bakstenen vloer.

Exterieur

De, nu grotendeels ingestorte, schuur had een rechthoekige plattegrond onder een doorlopend zadeldak, met wolfseinden boven de voor- en achtergevel. De rechter zijgevel had een risalerende (=naar voren springende) uitbouw met topgevel en zadeldak. Alle dakvlakken waren met riet gedekt en de nokken werden afgedekt door rietvorsten.

De voorgevel en rechter zijgevel vormen de zichtzijde (mooie zijde) van de schuur en zijn gebouwd in Chalet-stijl en opgetrokken in baksteen. De linker zijgevel en achtergevel vormen de 'niet zichtbare' achterzijde en zijn opgetrokken in hout en afgewerkt met gepotdekselde delen.

De voorgevel (kopgevel) heeft een symmetrische architectuur met aan de rechterzijde dubbele deeldeuren en links een schijnarchitectuur van loze

deeldeuren. In het midden bevindt zich een venster, met aan de binnenzijde een luik. Boven de deeldeuren en de loze deuren bevinden zich vakken van terracotta drainage buizen, bedoeld voor ventilatie. De gevel is 'beplakt' met een vakwerk van gehalveerde onbewerkte boomstammen. De blikvanger was de bijzonder fraaie topgevel, met een vakwerk architectuur van drainage buizen en gehalveerde onbewerkte boomstammen, die helaas verloren is gegaan tijdens de instorting van de kapconstructie. Op de foto uit ca. 1900 is nog te zien hoe deze voorgevel eruit zag (foto omslag).

De in baksteen opgetrokken rechter zijgevel heeft dezelfde vakwerk architectuur van gehalveerde onbewerkte boomstammen. Omdat de gevel grotendeels is ingestort is een verdere gedetailleerde beschrijving niet mogelijk.

De gepotdekselde houten delen van de linker zijgevel zijn tegen een raamwerk van houten stijlen en de gebintstijlen aangebracht. Bij de achtergevel vormt het gebint V samen met een raamwerk van stijlen de draagconstructie voor de gepotdekselde delen. De topgevel van de achtergevel is ingestort zodat een beschrijving hiervan niet meer mogelijk is.

Conclusie en waardering

Samengevat betreft het een interessante schuur, gebouwd in Chalet-stijl, dat een wezenlijk onderdeel is van het landgoed Wouwse Plantage. Het vormt een samenhangend geheel met de boerderijen en bijgebouwen van het kasteel-achtige buitenhuis. Vermoedelijk dateert het van vlak vóór 1881.

Typologisch gezien is de schuur een moderne afgeleide van de oorspronkelijke Westbrabantse 'Vlaamse schuur'. De schuur is tweebeukig, met de zijlansdeel in de smallere beuk, en met hoge zijgevels. De constructie bestaat uit twee gebinttypen van hergebruikt eiken.

Het gebouw bevindt zich in een zeer ruïneuze toestand, de topgevels van de beide kopgevels, de kap en de rechter zijgevel zijn grotendeels ingestort. Door deze gedeeltelijke instorting en verwaarlozing is de technische toestand van het bouwwerk slecht. Een gunstige uitzondering vormen de eiken gebinten. Indien sloop onvermijdelijk is, is het aan te bevelen om de gebintconstructie bouwhistorisch op te meten en in kaart te brengen. Deze gegevens kunnen worden toegevoegd aan de archieven voor het wetenschappelijk onderzoek en worden gebruikt bij een eventuele herplaatsing van de eiken gebintconstructie.

Literatuur

C. Kolman, B. Olde Meierink, R. Stenvert. 1997. Monumenten in Nederland, *Noord-Brabant*, p. 49-50. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

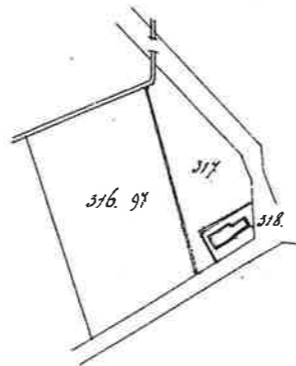
De voorgevel van de schuur in de huidige toestand, met de ingestorte top. De deeldeuren aan de linkerkant zijn schijndeuren. De linkerzijgevel is van hout. Detail van de schijndeuren in de voorgevel, met de ingemetselde drainagebuizen voor de ventilatie en de opgeplakte halve ruwe boomstammen (deze en volgende foto's H.F.G. Hundertmark, nov. '97, in archief SHBO).

De rechterzijde van ankerbalkgebint II, met duidelijk zichtbaar de telmerken, ook op de koppelbalken en windschoren.

De rechterzijde van dekbalkgebint IIII, met ook hier de telmerken op alle onderdelen. Let ook op de keep van het verdwenen korbeel naar de balk boven de deel.

Opgemaakt en deugdelijk verklaard
te ~~idzeden~~ den 29 juni 1848

De LANDMETER,

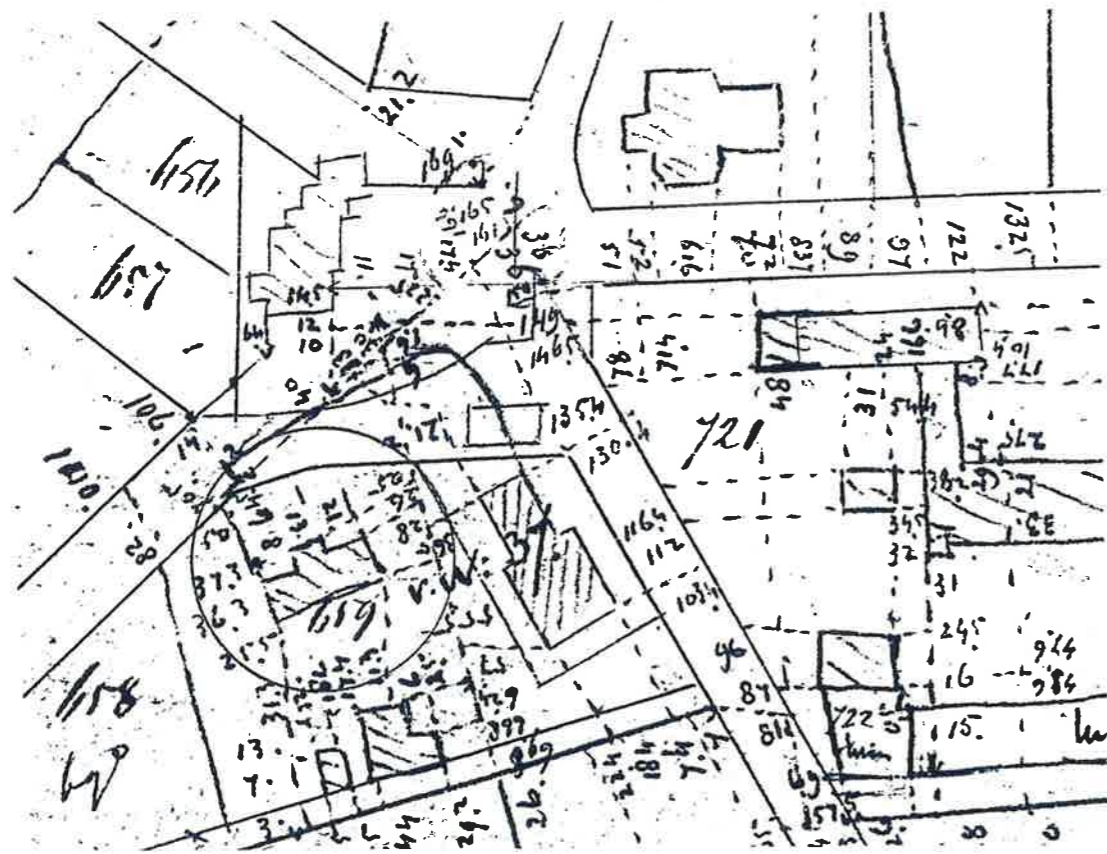
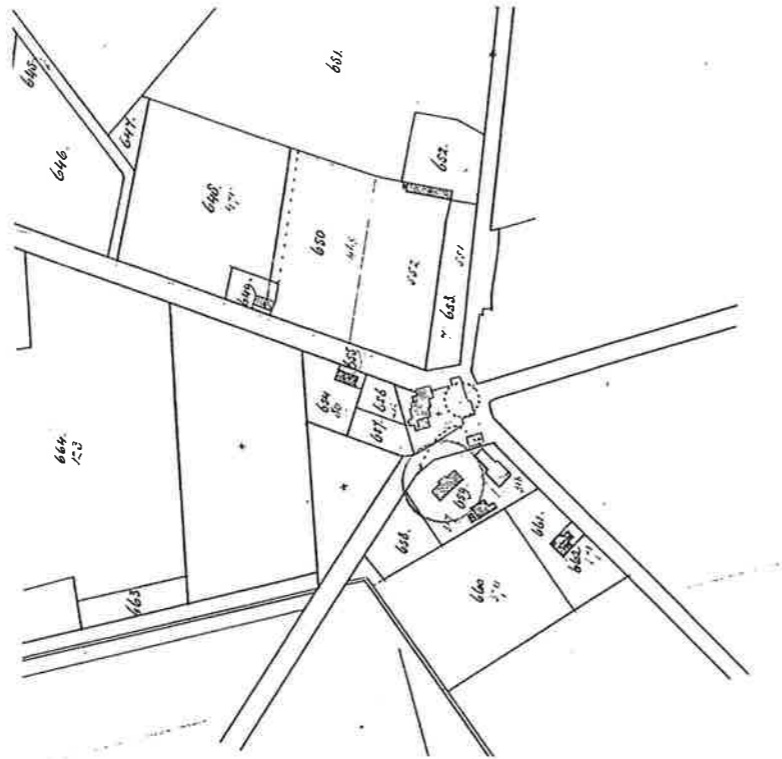
Vergeleken en deugdelijk bevonden.

De Landmeter

Gezien en goedgekeurd,

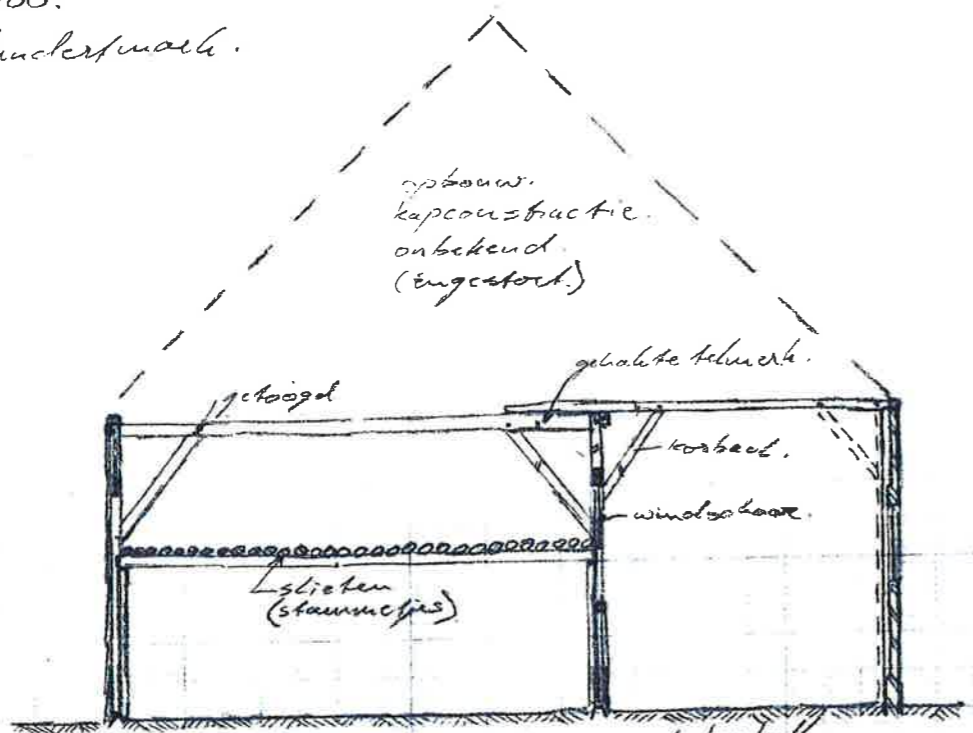
De INGENIEUR-VERIFICATEUR,

Kadastrale hulpkaart dienstjaar 1848: schuur nog niet gebouwd, alleen de langgevelboerderij is aanwezig (kadaster Noord-Brabant, Breda).

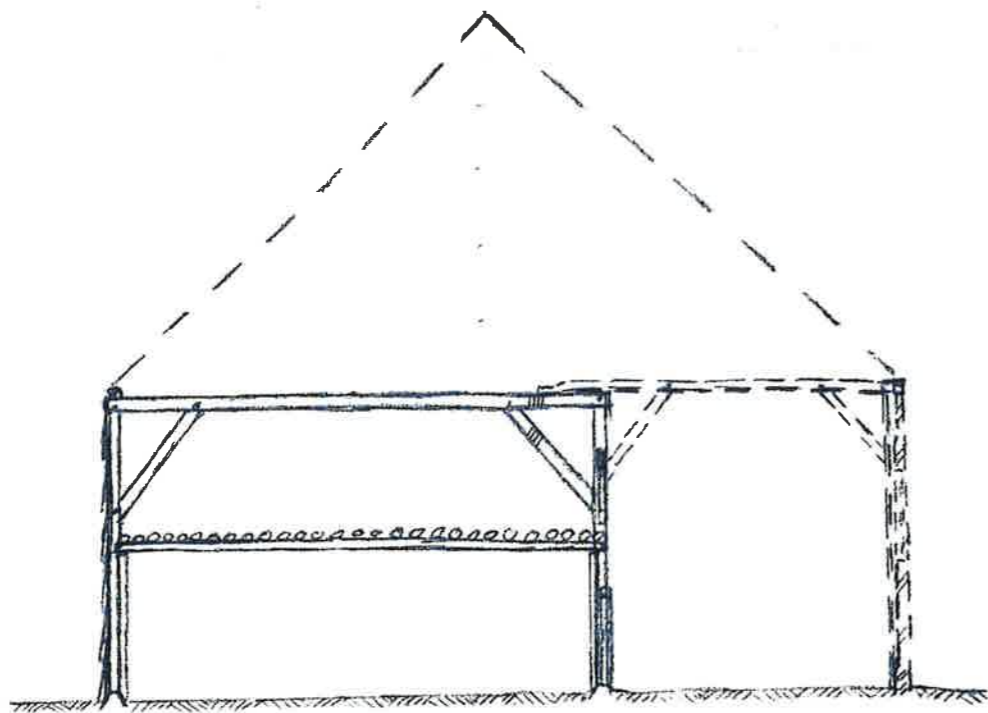

Kadastrale hulpkaart en veldwerk dienstjaar 1882: schuur gebouwd bij de boerderij, evenals twee kleinere schuren (kadaster Noord-Brabant, Breda).

Schuur. Boerderij. Plantage Centrum 4.
 Ubuwse Plantage (N.Br.).
 Schaal ca. 1:100.
 14-11-87. H. Hundermark.

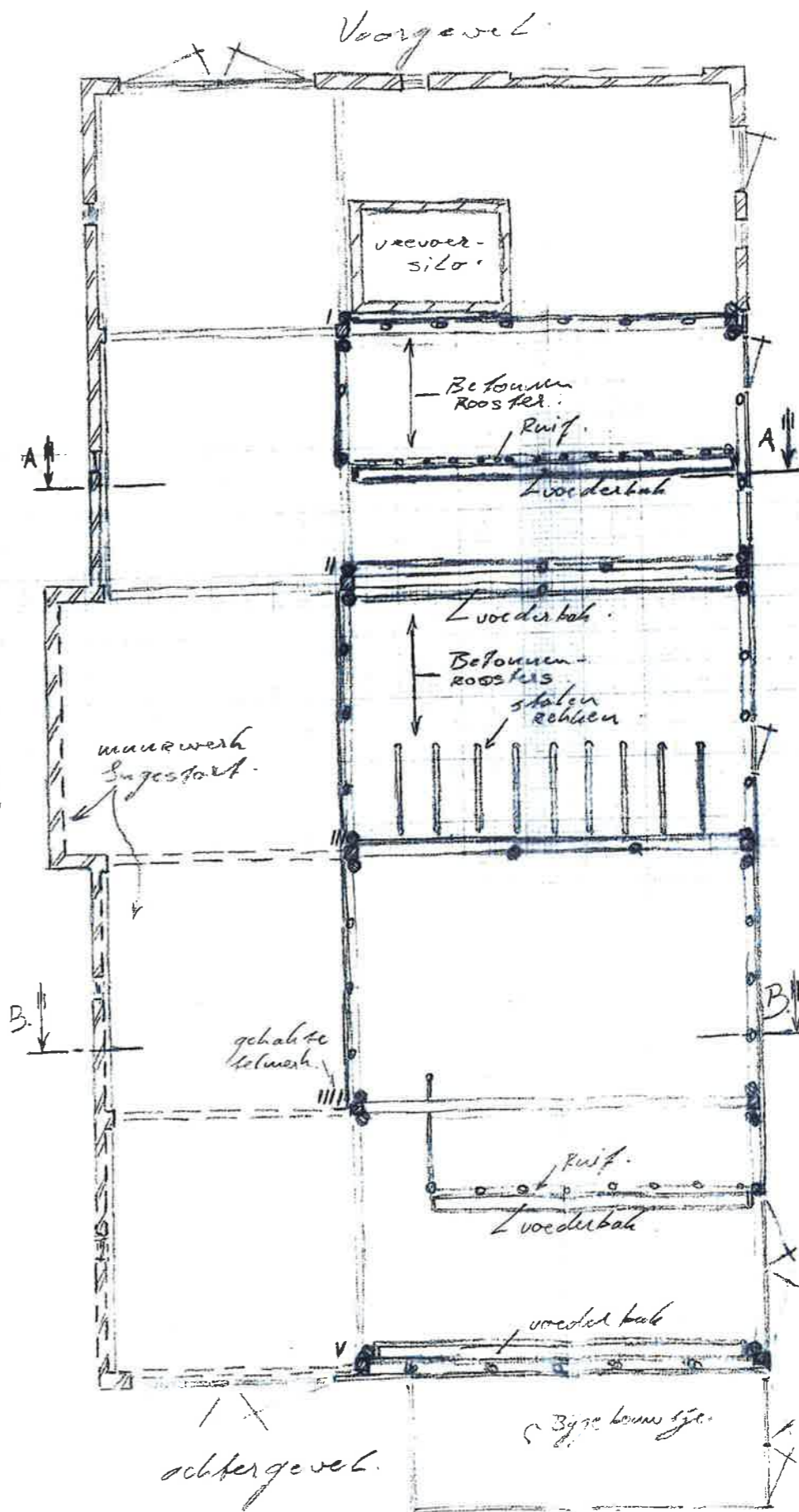

Dwarsdoorsnede Gebint II.
A-A.

Dwarsdoorsnede
B-B
Dekbalk-
Gebint III

Rechter-
zijgevel.

Linker-
zijgevel.

Achtergevel.

Bijgebouw etc.